
Implementació de l'emprenedoria a la formació professional.

La situació dels centres educatius a la demarcació de Lleida

Implementation of entrepreneurship in vocational training. The situation at the various educational centers in the Lleida region

Nicolau Galdeano Garcia,^a Dolors Gutiérrez Martos,^b
Teresa Argilés Aluja,^c Lluís Herrera Llop^d i Joan Tahull Fort^e

^a Inspector del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

^b Professora de formació professional. A/e: mgutie43@xtec.cat

^c Professora de formació professional.

^d Professor de formació professional. A/e: lherrera@xtec.cat

^e Professor de formació professional. A/e: joantfort@geosoc.udl.cat

Equip ICE Implementació de l'Emprenedoria a l'FP,
de la Universitat de Lleida.

Data de recepció de l'article: 12 de març de 2018

Data d'acceptació de l'article: 21 de juny de 2018

DOI: 10.2436/20.3007.01.112

Resum

Aquest article pretén analitzar el grau d'implementació de l'emprenedoria als centres de formació professional (FP) de la província de Lleida. Actualment ens trobem en un període social, cultural i econòmic de canvis vertiginosos. En aquest escenari, els centres educatius de secundària —especialment, els de formació professional— han d'orientar, capacitar i preparar l'alumnat per adaptar-se a entorns flexibles i complexos. L'emprenedoria permet als alumnes desenvolupar habilitats i estratègies fonamentals: resolució de conflictes,

responsabilitat, treball i gestió d'equips, creativitat i innovació, interès per millorar...

L'article presenta dades quantitatives obtingudes dels trenta-quatre centres públics i privats de la província de Lleida que imparteixen FP: vint-i-vuit de titularitat pública i sis més de titularitat privada. Per obtenir les dades, es va preparar un formulari que es va enviar telemàticament a tots els centres el dia 27 de febrer de 2017. A partir de les dades obtingudes, s'han detectat set centres emprenedors, en els quals l'emprenedoria és una línia estratègica de treball definida expressament al seu Projecte educatiu de centre (PEC) i l'emprenedoria es treballa de manera transversal a totes les matèries.

Paraules clau

Societats complexes, educació, formació professional, innovació i alumnat.

Abstract

This study aims to analyze the degree of implementation of entrepreneurship in vocational training centers in Lleida province. We are currently in a social, cultural and economic period of vertiginous changes. In this scenario, secondary schools and especially vocational training centers should guide, train and prepare students to adapt to flexible and complex environments. Entrepreneurship allows students to develop fundamental skills and strategies: conflict resolution, responsibility, work and team management, creativity and innovation, interest in improvement, etc.

This article presents quantitative data obtained from a total of 34 public and private schools in Lleida province (28 public and 6 private). To obtain these data, a form was prepared and sent telematically to all the centers on February 27, 2017. Seven entrepreneurial schools have been detected where entrepreneurship is a strategic line expressly defined in the educational school project (PEC, from the Catalan), running transversally through all subjects.

Keywords

Complex societies, education, vocational training, innovation and students.

Introducció

En aquest article s'aporten dades significatives sobre el grau d'implementació de l'emprenedoria als centres educatius de formació professional (FP) públics i privats de la província de Lleida. Membres de l'Equip ICE Implementació de l'Emprenedoria a l'FP, adscrit a la Universitat de Lleida, van dur a terme la investigació durant el 2017. L'article, doncs, pretén mostrar i fer visibles les activitats emprenedores que es duen

a terme als centres educatius, a més de donar rellevància a les més significatives, perquè puguin esdevenir model i referència per a la resta de centres.

Durant els darrers anys s'estan produint importants transformacions socials, culturals i econòmiques a les societats avançades, també a Catalunya i a la província de Lleida. Les tecnologies de la informació i la comunicació s'han instal·lat a la vida de les persones i han transformat societats, famílies i professions (Castells, 2001). Són igual de rellevants la globalització i la crisi econòmica, que han donat peu a la creació d'un mercat laboral incert i desigual amb taxes de precarietat i atur altes (Beck, 1998). Actualment és important i difícil valorar l'arribada imminent de la robotització en tots els àmbits de la vida de les persones, cosa que canvia radicalment enfocaments, entorns i tasques (Ortega, 2016). En els últims anys, tant en la societat com en l'educació als països desenvolupats s'han produït transformacions ràpides i intenses, cosa que ha fet canviar ràpidament estructures, metodologies, processos i dinàmiques (Tahull, 2016).

Actualment, la nostra societat viu un canvi de paradigma i els ciutadans han d'adaptar-se als canvis accelerats i vertiginosos. En aquest escenari, els centres educatius tenen un paper fonamental per orientar i situar l'alumnat en entorns complexos i canviants. Cal introduir a les aules metodologies innovadores per capacitar els ciutadans i futurs treballadors en les competències clau que hauran de tenir per poder-se adaptar als processos econòmics del segle XXI (Fernández Enguita, 2010). Drucker (1985) destaca que en aquest procés s'exigeixen capacitats d'innovació i emprenedores per als futurs treballadors que actualment s'estan formant: «la innovació és una eina específica dels empresaris innovadors, el mitjà amb el qual aprofiten el canvi com una oportunitat per implementar un negoci diferent. Aquesta disciplina es pot aprendre i practicar» (p. 18).

La formació professional està immersa en un procés de transformació constant i ràpida, d'innovació i d'adaptació de l'educació dirigida a entorns laborals flexibles. Als centres educatius s'ha instal·lat progressivament el treball per competències amb l'objectiu de formar professionals capacitats, versàtils, autònoms i adaptables

destinats a un mercat laboral dinàmic i incert (Fandos, Renta, Jiménez, i González, 2017).

L'article 40f de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE) estableix que la formació professional ha d'«aferrar l'esperit emprenedor per al desenvolupament d'activitats i iniciatives empresarials» (p. 1309). La formació professional ha de professionalitzar necessàriament l'alumnat. En aquest sentit, el foment de l'emprenedoria és un principi essencial del sistema educatiu català, enunciat a l'article 2.1 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), en el qual s'estableix que l'alumnat ha d'adquirir estratègies per impulsar la seva pròpia trajectòria vital, també professional, sigui en un projecte propi o dins d'una organització.

Específicament per als cicles formatius, hi ha la Llei 10/2015, de 19 de juny, per a la formació i la qualificació professional de Catalunya, que en el títol cinquè diu: «l'impuls a l'emprenedoria i la innovació en la formació professional» (p. 5). En el punt 4 del document *Ofensiva del país a favor de l'èxit escolar. Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya 2012-2018*, el Departament d'Ensenyament de Catalunya estableix la necessitat dels centres educatius de la «innovació metodològica i didàctica a les aules: la simplificació dels currículums, l'impuls del treball competencial i l'avaluació formativa com a estratègies en el procés d'ensenyament-aprenentatge i en l'orientació educativa» (p. 29). Al mateix punt estableix «la promoció de l'emprenedoria a totes les etapes educatives com a sistema per a l'autoconeixement de l'alumnat, afavorir la creativitat i la innovació, i també per desenvolupar valors relacionats amb l'emprenedoria» (p. 29).

Segons Hytti i O'Gorman (2004), el fet d'ensenyar i transmetre valors emprenedors implica que l'organització ha d'assenyalar clarament els seus objectius. Si es pretén augmentar el coneixement teòric, la forma més adequada és organitzant seminaris o conferències. Quan l'objectiu és educar els alumnes sobre les capacitats empresarials, el mètode més idoni consisteix a involucrar-los amb metodologies d'aprenentatge més actives; quan es pretén formar persones per tal que siguin emprenedores, s'haurien de preparar simulacions o jocs de rol en un entorn controlat. Arasti, Falavarjani, i Imanipour (2012) consideren també realitzar activitats com discussions en grup i projectes en grup; a més a més, també afegeixen la

resolució de problemes com a estratègia educativa útil per desenvolupar l'educació emprenedora dels alumnes.

Actualment, a tots els centres públics i privats de formació professional de Catalunya, s'introdueix l'emprenedoria en major o menor grau. A tots els plans d'estudis s'integra el mòdul d'empresa i iniciativa emprenedora amb una durada de 66 hores. També es desenvolupa la temàtica en els mòduls de síntesi i projectes. El docent ha de transmetre coneixements, metodologies i competències dins de l'aula.

Metodologia

L'objectiu d'aquest estudi consisteix a detectar els centres educatius de formació professional altament emprenedors de la província de Lleida. En aquest sentit, es consideren centres altament emprenedors aquells centres de secundària que han incorporat a totes les matèries del currículum l'emprenedoria de manera significativa, innovadora i transversal. Per tal de detectar-los s'ha dissenyat un formulari (disponible a l'annex), el qual té dos itineraris: al primer es destaquen els centres educatius que incorporen l'emprenedoria de manera transversal a totes les matèries i aquesta línia de treball està definida dins del Projecte educatiu de centre (PEC); el segon fa referència als centres que fan activitats innovadores d'emprenedoria de manera esporàdica en una matèria o més d'una.

La metodologia d'aquesta recerca té un enfocament quantitatiu, és de naturalesa descriptiva i està centrada en les descripcions dels equips directius dels centres de secundària i dels col·legis privats de formació professional. L'estudi pretén ser una explicació d'una realitat educativa desenvolupada pels mateixos centres. Aquesta recerca no és experimental (en cap moment s'han manipulat les variables, solament s'han analitzat), també és de tipus transaccional, i la informació s'ha aconseguit en un període de temps concret. El qüestionari va ser validat, en un primer moment, per experts tot considerant la pertinència i l'adequació dels ítems als objectius de l'estudi. Posteriorment, es va enviar a deu jutges —tots experts en la matèria (professors d'universitat i professors de formació professional)—, i se'ls va demanar que indiquessin el nivell d'adequació i pertinència de cada pregunta; també se'ls va convidar a corregir i presentar propostes de millora.

El formulari té dues parts: una per als centres emprenedors i l'altra per als centres que fan alguna activitat d'emprenedoria.

A) Per als centres emprenedors:

- Prestació de serveis de suport a les empreses de l'entorn mitjançant una carta de serveis per part del centre i el seu professorat.
- Organització i participació tècnica per a la creació d'empreses.
- Organització de formació tècnica per a la creació d'empreses.
- Identificació de les tecnologies de futur associades a les famílies professionals que s'imparteixen.

A més, se'ls preguntava sobre els projectes que estan desenvolupant:

- Objectius operatius.
- Indicadors de resultats.
- Habilitats transversals que es treballen: comunicativa, digital...
- Estudi de viabilitat.
- Estudi de riscos.

B) Per als centres que fan alguna activitat d'emprenedoria:

- Nom del projecte.
- Nivell educatiu: FP de grau mitjà o superior.
- Família professional.
- Cicle formatiu.
- Centre educatiu/localitat.
- Responsable del projecte.

Per fer l'estudi s'ha parlat amb tots els directors dels centres públics i privats de formació professional de Lleida i se'ls ha animat a col·laborar en la investigació. Tots hi han participat voluntàriament facilitant dades. El formulari se'ls va enviar telemàticament el dia 27 de febrer de 2017. Els equips directius el van anar contestant fins al dia 1 de juny de 2017. Han participat en l'estudi els 34 centres públics i privats de la demarcació de Lleida, 28 dels quals són de titularitat pública i 6 són privats. El contacte i la tramesa de dades sempre l'han fet directors dels centres i equips directius. Després d'enviar el formulari s'ha establert una via de contacte

contínua amb tots els centres educatius a través del correu electrònic i també per telèfon per tal de poder matisar les dades obtingudes i ajudar a respondre de manera adient el qüestionari. Alguns centres educatius han respost de manera parcial el formulari i se'ls ha animat a completar i desenvolupar determinats aspectes que s'havien demanat. Els centres emprenedors detectats s'han contrastat amb informació de la Direcció General de Formació Professional Inicial i Ensenyaments de Règim Especial de la Generalitat de Catalunya.

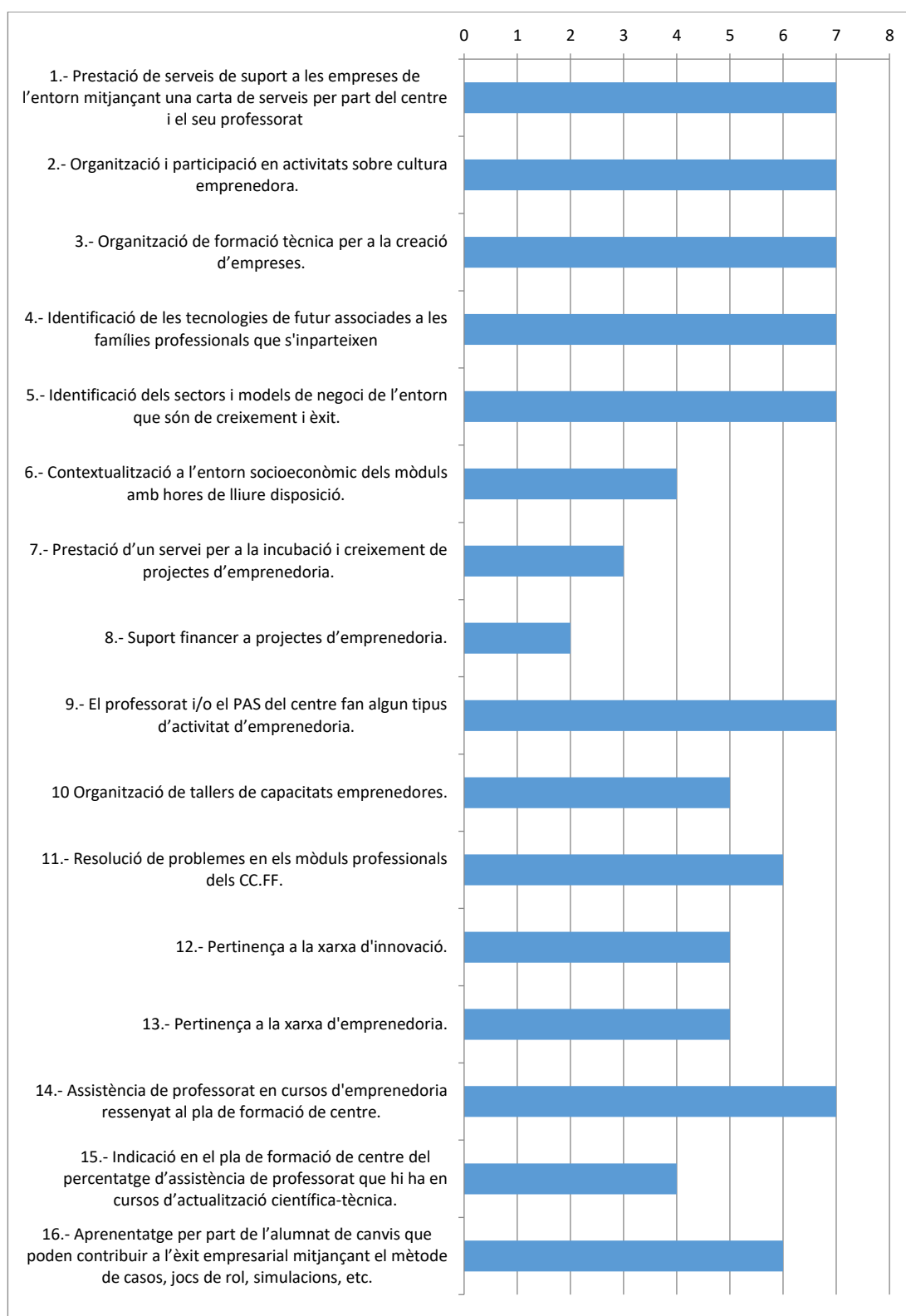
Els resultats de l'estudi

Set centres educatius de formació professional han respost ser centre emprenedor, dels quals quatre són públics i tres privats.¹ En ser preguntats sobre les accions fetes, els set centres emprenedors manifesten fer diverses activitats: a la taula 1, s'hi expressen les respostes en una escala de 0 a 7 (0 quan cap centre emprenedor realitza l'activitat proposada i 7 quan tots els centres innovadors la realitzen). Les activitats realitzades són les que es detallen a la taula:

- Prestació de serveis de suport a empreses de l'entorn a través d'una carta de serveis per part del centre i el professorat.
- Organització i participació en activitats sobre cultura emprenedora.
- Organització de formació tècnica per a la creació d'empreses.
- Identificació de les tecnologies de futur associades a les famílies professionals que imparteixen.
- El professorat i/o el personal d'administració i serveis (PAS) del centre fan algun tipus d'activitat d'emprenedoria.
- Identificació dels sectors i models de negoci de l'entorn que són de creixement i èxit.
- Assistència del professorat a cursos relacionats amb l'emprenedoria (desenvolupament de competències personals o tècniques de gestió i creació d'empreses) ressenyats al pla de formació del centre.

TAULA 1

1. Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida (Lleida), Escola d'Ostaloria Les - Val d'Aran (Les), La Salle Mollerussa (Mollerussa), La Salle La Seu d'Urgell (la Seu d'Urgell), Ilerna de Lleida, Institut Escola del Treball (Lleida), Institut Caparrella (Lleida).

Representació de les accions realitzades sobre emprenedoria als centres educatius

FONT: Elaboració pròpia.

Els centres que disposen d'una carta de serveis d'emprenedoria són més visibles i propers a les institucions i empreses de l'entorn. També organitzen activitats formatives sobre emprenedoria destinades a l'alumnat i al professorat. Pretenen identificar els sectors de negoci de la comunitat i les tecnologies més adients per desenvolupar en cada família professional. Sis centres han seleccionat dues tasques relacionades amb l'emprenedoria:

- Resolució de problemes en els mòduls professionals dels cicles formatius (Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida, La Salle Mollerussa, La Salle La Seu d'Urgell, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).
- Aprenentatge per part de l'alumnat de canvis organitzatius, millores i/o aplicacions tecnològiques per tal de contribuir a l'èxit empresarial a través del mètode de casos, jocs de rol, simulacions... (Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida, La Salle Mollerussa, La Salle La Seu d'Urgell, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).

El treball per reptes i la implementació de projectes innovadors sobre emprenedoria han estat factors clau per motivar l'alumnat. En un cas, un dels centres ha manifestat que no fa el mètode per casos ni tampoc jocs de rol o simulacions perquè ja fa pràctiques reals. Tots els alumnes de formació professional fan pràctiques a les empreses. Cinc centres manifesten fer les tres tasques següents:

- Organització de tallers de capacitats emprenedores (La Salle Mollerussa, La Salle La Seu d'Urgell, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).
- Participar a la xarxa d'innovació (Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida, La Salle Mollerussa, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).
- Formar part d'una xarxa d'emprenedoria (Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida, La Salle Mollerussa, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).

Dos centres que no han marcat aquests ítems al formulari han manifestat que treballen les capacitats emprenedores de manera transversal, tot i que ells no organitzen directament tallers concrets per desenvolupar-les. Els centres més allunyats de la ciutat de Lleida han manifestat que no formen part de cap xarxa d'innovació ni emprenedoria. Per a aquests centres, la distància és determinant per no participar-hi i no assistir a les reunions periòdiques que es convoquen, gairebé sempre a les grans ciutats.

Quatre centres educatius fan les accions següents:

- Contextualització a l'entorn socioeconòmic (empreses, institucions i organitzacions empresarials, tecnologies, oportunitats...) dels mòduls amb les hores de lliure disposició (La Salle Mollerussa, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).
- Indicació del percentatge d'assistència a cursos d'actualització científicotècnica al pla de formació del professorat del centre (La Salle La Seu d'Urgell, Ilerna de Lleida, Institut Caparrella de Lleida i Institut Escola del Treball de Lleida).

Aquests introdueixen específicament la contextualització de l'entorn socioeconòmic dels mòduls amb les hores de lliure disposició i també incorporen el percentatge d'assistència del professorat als cursos d'actualització científicotècnica al pla de formació del centre. Pel que fa al servei d'incubació de projectes emprenedors, només tres centres l'impulsen directament dins de la mateixa escola:

- La Salle Mollerussa, amb el projecte «Motor empresa», ofereix suport tècnic i econòmic, i cedeix un espai per incubar projectes empresarials.
- Ilerna de Lleida ofereix assessorament tècnic amb experts i organitza un premi per promoure l'emprenedoria.
- L'Institut Escola del Treball (Lleida) ha implantat el servei E-Lab que fomenta i desenvolupa projectes emprenedors.

També es preguntava als centres educatius sobre altres possibles tasques que duïen a terme i que no estaven recollides al formulari. Les respostes han estat les següents (sense concretar el centre):

- Foment d'habilitats i capacitats emprenedores per a l'alumnat.

- Realització de projectes de transferència.
- Treball en metodologia de l'aprenentatge basat en problemes (ABP).
- Realització d'activitats d'impuls de l'emprenedoria.
- Realització de concursos per tal d'impulsar l'emprenedoria.
- Gestió dels mòduls de síntesi i projectes amb el denominador comú de l'emprenedoria.

La segona pregunta de l'estudi fa referència a la concreció dels projectes. Les preguntes del formulari s'han presentat de manera que els responsables dels centres havien de desenvolupar i explicar els temes plantejats. A la pregunta 2.1, sobre els objectius operatius (taula 2), els centres han marcat un total de tres objectius diferents, que han estat agrupats en cinc categories. Aquesta categorització permet fer una visualització per àrees. Al quadre següent es presenta el total de les respostes (no s'ha especificat per centres educatius):

TAULA 2

Objectius operatius descrits pels centres

<p>Fomentar les actituds i les aptituds emprenedores</p> <ul style="list-style-type: none"> — Desenvolupar actituds i comportaments relacionats amb l'emprenedoria. — Treballar la creativitat i les inquietuds. — Fomentar els valors del treball en equip i cooperatiu. — Estimular l'esperit de responsabilitat. — Potenciar l'habilitat comunicativa i la capacitat d'expressió. — Millorar i fomentar l'actitud emprenedora de l'alumnat. — Millorar i fomentar la creativitat i la innovació. — Aprofitar les potencialitats de l'alumnat. — Desenvolupar la cultura emprenedora als cicles formatius.
<p>Impulsar l'emprenedoria</p> <ul style="list-style-type: none"> — Realitzar un pla global de suport als joves emprenedors que vulguin crear la seva pròpia empresa. — Llançament empresarial (<i>start-ups</i>). — Creació de nous instruments, serveis i productes, especialment destinats als emprenedors. — Crear xarxes destinades a posar aquests instruments a disposició del públic.

<ul style="list-style-type: none"> — Dissenyar, experimentar i validar nous enfocaments d'assessorament i formació. — Oferir condicions especials als nous projectes empresarials viables promoguts per les persones emprenedores en matèria d'informàtica, assegurances i altres àmbits d'interès empresarial. — Donar suport a projectes empresarials viables promoguts per persones emprenedores que no disposen de les garanties ni els avals necessaris per accedir als crèdits del sistema financer tradicional. — Ajudar els nous emprenedors que vulguin posar en marxa una empresa, a través d'entitats col·laboradores que, de manera personalitzada, donen informació i assessorament en tots els aspectes que calguin per tal de poder iniciar una activitat empresarial.
<p>Aprendre a treballar per projectes</p> <ul style="list-style-type: none"> — Conèixer les normes del treball en grup. — Donar estratègies a l'alumnat per poder dur a terme un projecte. — Adquirir estratègies per resoldre diferents situacions i resoldre possibles problemes. — Professionalitzar la transferència del coneixement. — Treballar en projectes reals que cobreixin necessitats reals. — Aprenentatge pràctic.
<p>Atenció a la diversitat i formació integral de l'alumnat</p> <ul style="list-style-type: none"> — Atendre la diversitat grupal desenvolupant els diferents tipus d'intel·ligències. — Promoure les idees innovadores. — Formació integral de l'alumnat en tres àmbits: personal, professional i empresarial. — Visualitzar el talent de l'alumnat.
<p>Fomentar l'autoocupació i la inserció laboral</p> <ul style="list-style-type: none"> — Augmentar la possibilitat d'inserció laboral de l'alumnat amb èxit. — Promoure la implementació i el desenvolupament d'estratègies metodològiques que augmenten les capacitats emprenedores i de creació d'empreses o d'autoocupació. — Fomentar l'autoocupació de l'alumnat amb projectes de microempreses.

FONT: Elaboració pròpia.

A la pregunta 2.2 es fa referència als indicadors de resultats (taula 3). En total s'han definit divuit indicadors que s'han agrupat en cinc categories per tal de facilitar-ne la comprensió: participació en activitats formatives, millora de les competències i els resultats, millora en el reconeixement intern i extern, millora de la satisfacció i increment de l'autoocupació.

TAULA 3

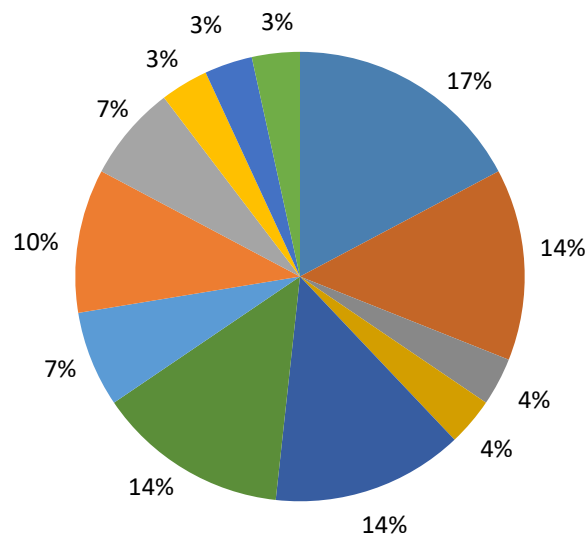
Indicadors de resultat descrits pels centres

<p>Participació en activitats formatives</p> <ul style="list-style-type: none"> — Seminari de generació d'idees de negoci. — Jornades d'emprenedoria. — Visites a viviers d'empresa. — Nombre d'alumnes que participen al campament d'emprenedoria. — Nombre d'alumnes que participen a les visites a empreses. — Nombre d'alumnes que participen a les xerrades d'emprenedoria.
<p>Millora de les competències i els resultats</p> <ul style="list-style-type: none"> — Millora de les competències comunicatives de l'alumnat. — Millora dels resultats acadèmics. — Increment en la qualitat dels projectes desenvolupats. — Millora de les competències transversals. — Nombre de tècniques i/o programes assolits: resolució de problemes i mètode IDEAR. — Nombre de tècniques i/o programes assolits: aprendre a cooperar i cooperar per aprendre.
<p>Millora en el reconeixement intern i extern</p> <ul style="list-style-type: none"> — Presentació de projectes a concursos. — Augment en els reconeixements dels concursos externs. — Difusió en mitjans de comunicació dels premis d'emprenedoria. — Nombre de projectes d'emprenedoria presentats a concursos externs. — Nombre de projectes presentats al concurs d'emprenedoria del centre. — Nombre de projectes presentats a concursos de fora del centre.
<p>Millora de la satisfacció</p> <ul style="list-style-type: none"> — Enquestes de satisfacció.
<p>Increment de l'autoocupació</p> <ul style="list-style-type: none"> — Grau d'autoocupació de l'alumnat.

FONT: Elaboració pròpia.

Les respostes a la pregunta 2.3 sobre les habilitats transversals que s'introdueixen a l'aula es presenten en el gràfic següent (figura 1), en el global dels set centres emprenedors:

FIGURA 1
Habilitats transversals

FONT: Elaboració pròpia.

Els centres emprenedors destaquen per desenvolupar a les aules sobretot, les habilitats comunicatives (17%), digitals (14%), de treball i gestió d'equips (14%), i creativitat i innovació (14%). Els percentatges més baixos corresponen a la resiliència, l'interès per millorar, la capacitat de planificació i gestió, l'aspecte actitudinal i la sociabilitat.

Les respostes dels set centres emprenedors a les preguntes 2.4, 2.5 i 2.6 del formulari sobre l'estudi de la viabilitat, l'estudi de riscos i l'estudi de sostenibilitat, es mostren a la taula següent:

TAULA 4

L'estudi de la viabilitat, l'estudi de riscos i l'estudi de sostenibilitat

	Estudi de la viabilitat	Estudi de riscos	Estudi de la sostenibilitat
Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida	Integració de les activitats emprenedores com a línia clau en totes les activitats i matèries impartides pel centre.	Es treballa en la matèria de formació i orientació laboral (FOL) a les aules teòriques i es va introduint de forma pràctica a les aules taller.	Es treballa en la matèria de FOL a les classes teòriques i es va introduint de forma pràctica a les aules taller.
Escola d'Ostalaria Les - Val d'Aran	S'integra en els projectes de l'alumnat: viabilitat econòmica i adaptació a l'entorn i als canvis.	Anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats), adaptat a totes les situacions i projectes, amb actuacions singulars de l'escola.	S'adapten els negocis a situacions de mercat. L'alumnat elabora la imatge corporativa i els cartells del centre.
La Salle Mollerussa	Els plans d'empresa de l'alumnat integren l'estudi de viabilitat.	Els plans d'empresa de l'alumnat integren l'estudi de riscos.	L'alumnat estudia la sostenibilitat de cada projecte amb la supervisió del professorat.
La Salle La Seu d'Urgell	Integrat en els projectes de l'alumnat.	Interès d'empreses especialitzades per implementar projectes presentats per l'alumnat.	El centre té una comissió d'emprenedoria interetapes que programa, organitza i desenvolupa activitats com a eix estratègic de centre.
Ilerna de Lleida	Estudi previ a la presentació dels projectes. S'estudia si es disposa dels recursos necessaris per fer el projecte i, si no és així, el centre cerca els recursos per desenvolupar el projecte.	La direcció facilita els mitjans per fer un estudi dels riscos previ a la presentació del nou projecte i així minimitzar-los.	El projecte d'emprenedoria és a llarg termini. L'emprenedoria és un eix important; tots els projectes tenen continuïtat en el temps.
Institut Escola del Treball	Programa de gestió del talent per donar visibilitat als projectes, potenciar la formació extracurricular i la transferència de coneixement.	Anàlisi DAFO.	Equip ID (equip impulsor d'iniciatives i desenvolupament dels serveis i integració en la documentació estratègica).
Institut Caparrella	A través de tallers i xerrades amb emprenedors, visites a viviers d'empreses i la presentació de projectes a concursos.	Anàlisi DAFO.	Activitats anuals amb emprenedors i empreses del seu sector professional a través de l'equip Millora Emprèn. Per a alumnes i docents.

FONT: Elaboració pròpia.

Les preguntes 2.7, 2.8 i 2.9 del formulari fan referència als aspectes pedagògics que fomenten la creativitat, el treball autònom i col·laboratiu. Les respostes es mostren a la taula següent:

TAULA 5

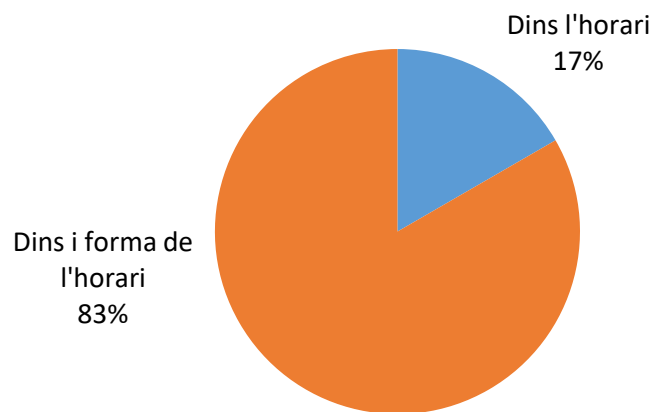
La creativitat, el treball autònom i el treball col·laboratiu

	La creativitat	El treball autònom	El treball col·laboratiu
Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida	Participació a concursos, fires i activitats fora del centre en els diferents nivells educatius.	En les activitats hi ha un treball grupal i un desenvolupament autònom.	Simulació d'un servei de restaurant que implica treball col·laboratiu.
Escola d'Ostalaria Les - Val d'Aran	S'ha preparat una aula botiga on s'ofereixen els productes dels alumnes. L'alumnat elabora la imatge corporativa del centre.	Realització de projectes individuals tutoritzats. Fomentar el treball individual i autònom.	Aplicació de la tècnica <i>brain storming</i> en la fase inicial dels projectes i projectes específics en els quals participa el centre.
La Salle Mollerussa	Emprenedoria i innovació, pautes donades en les mateixes xarxes.	Es desenvolupa principalment a través del treball en grup.	Programa CREA que desenvolupa el centre.
La Salle La Seu d'Urgell	Projecte Joc, que fomenta la creativitat a través del joc. Tallers del programa E2 de GLOBALleida.	Donant responsabilitat a l'alumnat en el seu procés d'ensenyament-aprenentatge.	S'ha implementat en diferents mòduls el treball per reptes, modificant la metodologia i treballant les actituds que demanen les empreses.
llerna de Lleida	A través del campament d'emprenedoria i innovació. Els plans d'empresa han de basar-se en la creativitat.	Es proposen activitats de resolució de problemes. El professorat guia l'alumne per tal que solucioni autònomament els reptes.	Es fomenta la col·laboració dels diferents cicles en el desenvolupament de projectes.
Institut Escola del Treball	<i>Networking</i> , treball per projectes, reptes, <i>flipped classroom</i> , tallers i activitats de creativitat.	ABP, reptes, <i>flipped classroom</i> incloses en les programacions.	ABP, quinzena del <i>networking</i> , concurs Emprèn, classes de FOL i d'empresa i iniciativa emprenedora (EIE) integrades per l'alumnat de diferents cicles, coordinació de projectes i mòdul EIE.
Institut Caparrella	Dinàmiques de grup, campus d'emprenedoria, model <i>canvas</i> , <i>elevator pitch</i> , iFest Imagine, gamificació, jocs per motivar i crear, pensament lateral.	Responsabilitat, resolució de conflictes, iniciativa i treball en equip.	Objectius i motivacions comuns, rols definits en els equips de treball.

FONT: Elaboració pròpia.

La pregunta 2.10 fa referència al desenvolupament del projecte dins i fora de l'horari lectiu. La figura 2 mostra els resultats obtinguts, en el global dels set centres emprenedors:

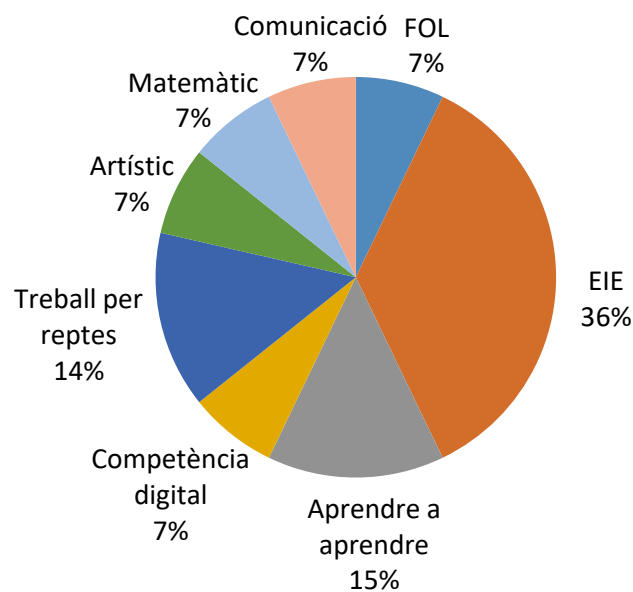
FIGURA 2
Desenvolupament del projecte realitzat dins de l'horari lectiu

FONT: Elaboració pròpia.

A continuació, el gràfic (figura 3) mostra els resultats de la pregunta 2.11 sobre els àmbits curriculars, en el global dels set centres emprenedors:

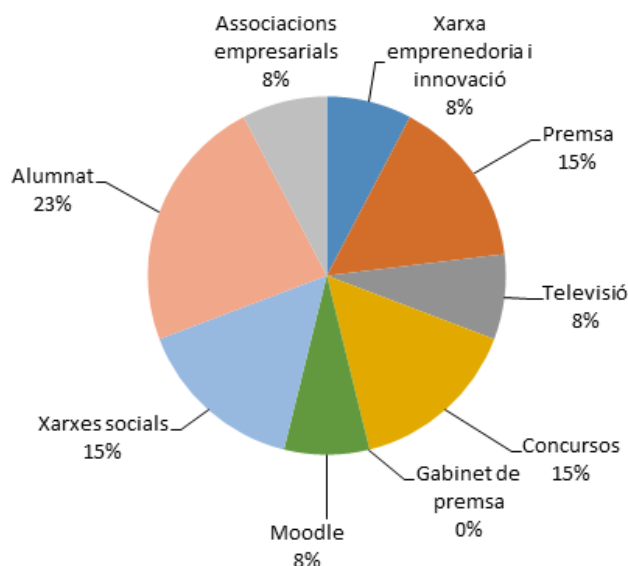
FIGURA 3
Àmbits curriculars

FONT: Elaboració pròpia.

Els resultats de la pregunta 2.12 sobre estratègies de difusió es mostren al gràfic següent (figura 4), en el global dels set centres emprenedors:

FIGURA 4

Estratègies de difusió

FONT: Elaboració pròpia.

La pregunta 2.13 feia referència a la rellevància dels resultats i el nivell de transferència dels coneixements per centres. Les respostes es recullen a la taula següent:

TAULA 6

Rellevància dels resultats i estudi del nivell de transferència.

	Rellevància de resultats	Estudi del nivell de transferència
Escola d'Hoteleria i Turisme de Lleida	En la satisfacció de l'alumnat i millora de les competències.	Hi ha una acció multiplicadora quan l'alumnat explica les seves experiències als seus companys, família, amics...
Escola d'Ostalaria Les - Val d'Aran	Alt índex d'ocupació de l'alumnat. Projectes intercycles que reinverteixen en activitats i projectes del centre.	L'alumnat que desenvolupa projectes, finalitzats els estudis, continua col·laborant amb el centre. Per altra banda, les activitats d'emprenedoria del centre permeten realitzar activitats formatives dissenyades i realitzades per l'alumnat.
La Salle Mollerussa	Creació d'empreses reals amb el suport del centre: «Motor empresarial».	Mitjà-alt.

La Salle La Seu d'Urgell	El centre ha guanyat diferents premis, guardons, mencions i reconeixements, com: Premis E2 Escola d'Emprenedors de GlobalLeida i concursos d'emprenedoria...	El projecte d'emprenedoria és transversal al llarg de tota l'etapa educativa: infantil, primària, ESO, cicles formatius de grau mitjà i de grau superior, i fomenta la iniciativa i l'esperit emprenedor com a eix vertebrador de centre.
Ilerna de Lleida	La direcció del centre dona molta rellevància als resultats de les activitats d'emprenedoria.	Com a conseqüència de les activitats d'emprenedoria es produeix una transferència del coneixement que es veu reflectida en la qualitat dels projectes dels alumnes.
Institut Escola del Treball	Aliances estratègiques amb les empreses del sector, institucions del territori i premsa.	S'ha dissenyat una estructura per gestionar el talent en un centre d'FP que és possible implementar en altres centres.
Institut Caparrella	Millora en l'actitud emprenedora i en la responsabilitat i iniciativa de l'alumnat respecte als seus estudis i en les empreses on es fan les pràctiques.	Es fa un seguiment de l'alumnat per comprovar la millora en la seva capacitat d'autonomia, responsabilitat i resultats acadèmics.

FONT: Elaboració pròpia.

La informació obtinguda a través del formulari queda corroborada amb dades de la Direcció General de Formació Professional Inicial i Ensenyaments de Règim Especial. Així, s'ha preguntat al Departament d'Ensenyament sobre els centres considerats emprenedors a la demarcació de Lleida, i aquest ha manifestat disposar de documentació d'ús intern amb registres de participació dels centres educatius en projectes d'innovació i emprenedoria, en què es demostra que les dades obtingudes al formulari coincideixen. Efectivament, els set centres educatius esmentats en aquest estudi també estan registrats com a centres emprenedors pel Departament d'Ensenyament.

Conclusions

En els darrers anys s'han produït transformacions socials, culturals i econòmiques importants als països desenvolupats, també a Catalunya. Com afirma Beck (1998), estem assistint a la irrupció de situacions de treball precari, discontinu, imprecís i informal. Castells (2001) destaca la rellevància de les tecnologies de la informació a la societat, que han de ser necessàriament tingudes en compte, especialment en l'educació. Castro, Justo i Maydeu Olivares (2008) relacionen estretament l'activitat emprenedora i el desenvolupament econòmic. La Llei 10/2015, de 19 de juny,

esmenta específicament el foment de les actituds i valors emprenedors, especialment pel que fa a la formació professional, perquè es tracta d'estudis que han de professionalitzar i facilitar l'adaptació i la incorporació de l'alumnat al mercat laboral. Ducker (1985) destaca que en aquest procés s'exigeixen noves competències als futurs treballadors que actualment s'estan formant. La formació professional està en un procés de constant i ràpida transformació, innovació i adaptació als entorns laborals complexos i flexibles. Els cicles formatius incorporen progressivament metodologies educatives de treball per competències per tal de capacitar professionals versàtils, autònoms i adaptables a un mercat laboral dinàmic.

L'estudi fet pretén mostrar i fer visibles les activitats emprenedores que es duen a terme als centres educatius de formació professional de la demarcació de Lleida. La investigació es fonamenta en la informació obtinguda a partir d'un formulari que s'ha passat a tots els centres públics i privats d'FP de la província de Lleida i ha comptat amb una participació de trenta-quatre centres educatius. La primera pregunta del formulari plantejava als centres si es consideraven emprenedors o simplement feien algunes activitats esporàdiques d'emprenedoria. En funció de la resposta donada, els centres han contestat preguntes específiques. S'han mostrat els resultats obtinguts dels centres que s'han considerat emprenedors, i s'ha aprofundit en les seves característiques. La investigació ha permès fer visibles els set centres emprenedors esmentats.

Les característiques compartides pels set centres educatius hem vist que eren:

- Prestació de serveis de suport a empreses de l'entorn a través d'una carta de serveis per part del centre i el professorat.
- Organització i participació en activitats sobre cultura emprenedora.
- Organització de formació tècnica per a la creació d'empreses.
- Identificació de les tecnologies de futur associades a les famílies professionals que imparteixen.
- Identificació dels sectors i models de negoci de l'entorn que són de creixement i èxit.
- El professorat i/o el PAS del centre fan algun tipus d'activitat d'emprenedoria.

- Assistència del professorat a cursos relacionats amb l'emprenedoria (desenvolupament de competències personals o tècniques de gestió i creació d'empreses) ressenyats al pla de formació del centre.

Els centres altament emprenedors tenen incorporats a l'ADN les actituds i els valors emprenedors. Han inclòs l'emprenedoria de manera transversal a totes les matèries i aquesta línia de treball està definida dins del projecte educatiu de centre (PEC). Hytti i O'Gorman (2004) consideren que s'han de tenir clars els objectius. S'han de marcar clarament les prioritats, ja que si és pretén augmentar el coneixement, les activitats més adequades són seminaris o conferències. Si es vol educar els alumnes sobre capacitats empresarials, les metodologies han de ser més actives i participatives; per formar alumnes més emprenedors s'haurien d'organitzar simulacions o jocs de rol. Arasti *et al.* (2012) consideren també realitzar discussions, projectes i resolució de problemes en grup.

Igualment, s'evidencia la debilitat financera dels projectes i les accions que es fan en alguns centres. Només dos centres han manifestat tenir suport financer per realitzar els projectes. No coneixem exactament els recursos disponibles, però cinc centres afirmen no tenir recursos econòmics. Malgrat tot, les activitats es poden dur a terme gràcies a l'esforç, el treball i la dedicació dels docents. A més, quan s'ha preguntat als equips directius dels centres sobre altres activitats no previstes al formulari, n'han destacat les següents:

- Foment d'habilitats i capacitats emprenedores per a l'alumnat.
- Realització de projectes de transferència.
- Treball en metodologia ABP.
- Realització d'activitats d'impuls de l'emprenedoria.
- Realització de concursos per tal d'impulsar l'emprenedoria.
- Gestió dels mòduls de síntesi i projectes amb el denominador comú de l'emprenedoria.

Els set centres emprenedors de formació professional tenen incorporada de manera transversal l'emprenedoria a totes les matèries al seu Projecte educatiu de centre (PEC). La Direcció General de Formació Professional Inicial i Ensenyaments de Règim

Especial disposen de dades que permeten contrastar la informació obtinguda a l'estudi fet i s'hi aprecia una clara correspondència. Malgrat tot, el grau d'implementació de l'emprenedoria no és el mateix a tots els centres, i hi ha diferències significatives entre ells. Els set centres educatius tenen la possibilitat d'incorporar i integrar aspectes i idees dels altres. Cal destacar també l'esforç que han de fer la resta de centres, que no s'han considerat centres emprenedors (28 en total), però que fan algunes activitats d'emprenedoria, per poder adaptar-se i integrar l'emprenedoria a totes les matèries. Sembla important remarcar també la importància de dur a terme investigacions futures aprofundides sobre la implementació de l'emprenedoria als diferents centres educatius de formació professional, i cal destacar les activitats realitzades i l'organització dels centres altament emprenedors.

Aquesta investigació ha permès destacar i fer visibles els projectes i les idees innovadores i rellevants d'alguns centres educatius de la demarcació de Lleida. Són, sens dubte, els centres més ben posicionats i esdevenen referents i guies per fer l'adaptació dels centres de formació professional a un model educatiu emprenedor i d'èxit.

Agraïments

Volem donar les gràcies a tots els centres que han col·laborat en aquest treball i també a l'ICE, que depèn del Vicerectorat d'Estudiants de la Universitat de Lleida, per les facilitats i el suport rebut en aquesta investigació.

Bibliografia

Arasti, Z., Falavarjani, M. K., i Imanipour, N. (2012). *A study of teaching methods in entrepreneurship education for graduate students*. Teheran: Higher Education Studies.

Beck, U. (1998). *La sociedad del riesgo: Hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.

Castells, M. (2001). *La galaxia Internet*. Barcelona: Plaza & Janés.

Castro, J. de, Justo, R., i Maydeu Olivares, A. (eds.) (2008). *La naturaleza del proceso emprendedor en España en el contexto internacional*. Bilbao: Fundación BBVA.

Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (2013). *Ofensiva de país a favor de l'èxit escolar: Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya 2012-2018*. Recuperat el 28 de novembre de 2017, de <http://www.xtec.cat/monografics/documents/projectes/exitpais.pdf>

Drucker, P. (1985). *Innovation and entrepreneurship: Practice and principles*. Nova York: Harper & Row Publishers.

Fandos, M., Renta, A., Jiménez, J., i González, P. (2017). Análisis sobre el aprendizaje y la aplicación de las competencias generales en el contexto laboral: Estrategias de colaboración entre la formación profesional, la universidad y la empresa. *Revista Educar*, 53(2). Recuperat el 29 de novembre de 2017, de <http://educar.uab.cat/article/view/v53-n2-fandos-renta-jimenezgonzalez>

Fernández Enguita, M. (2010). *Fracaso y abandono escolar en España*. Barcelona: Fundació La Caixa.

Generalitat de Catalunya (2009). Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC) 422 (2009), pp. 56589-56682.

Generalitat de Catalunya (2015). Llei 10/2015, de 19 de juny, de formació i qualificació professionals, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC) 6899 (2015).

Hytti, U., i O'Gorman, C. (2004). *What is "enterprise education"?: An analysis of the objectives and methods of enterprises education programmes in four European countries*. Bingley: Emerald Group Publishing.

Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, *Butlletí Oficial de l'Estat* (BOE) 106 (2006).

Ortega, A. (2016). *La imparable marcha de los robots*. Madrid: Alianza.

Tahull, J. (2016). La compleja transición de los adolescentes hacia la vida adulta. *La Revista de Antropología Experimental*, 16, 27-44. Recuperat el 5 de febrer de

2018, de
<http://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/rae/article/viewFile/2853/249>
7

Altres referències consultades

Aguilar, M. I., Corrales, H., García, D., i Rodríguez, B. (2010). Formación profesional y acceso al empleo de calidad en España. *Investigaciones de Economía de la Educación*, 5(5), 891-914.

Alemán, J. (2013). De la sociedad del riesgo al desmantelamiento del estado del bienestar. *Revista Dilemata*, 11, 139-147.

Casquero Tomas, A. (2009). Demanda e inserción laboral de la Formación Profesional reglada en España. *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 2, 213-245.

Drucker, P. (1997). *La innovación y el empresario innovador: La práctica y los principios*. Barcelona: Apóstrofe.

Moriano, J. A. (2005). *El perfil psicosocial del emprendedor*. Madrid: CES.

Schumpeter, J. A. (1967). *Teoría del desenvolvimiento económico*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Annex

FORMULARI

Marca el tipus de centre amb el qual t'identifiques:

Considerem «Centre emprenedor» aquell en el qual l'emprenedoria està considerada una línia estratègica de treball definida expressament dins el Projecte educatiu de centre (PEC) i per tant es treballa de forma transversal en totes les matèries.

D'altra banda, considerem «Centre que fa algunes activitats d'emprenedoria» aquell que fa activitats d'emprenedoria amb implicació d'una o varies matèries, però sense ser una línia estratègica de centre específicament definida al PEC.

- Centre emprenedor
- Centre que fa algunes activitats d'emprenedoria

A) CENTRE EMPRENEDOR

1. Marca l'ítem o ítems que consideris que defineixen les tasques relacionades amb l'emprenedoria que estan duent a terme al vostre centre.

- Prestació de serveis de suport a les empreses de l'entorn mitjançant una carta de serveis per part del centre i el seu professorat.
- Organització i participació en activitats sobre cultura emprenedora.
- Organització de formació tècnica per a la creació d'empreses.
- Identificació de les tecnologies de futur associades a les famílies professionals que s'imparteixen.
- Identificació dels sectors i models de negoci de l'entorn que són de creixement i èxit.
- Contextualització a l'entorn socioeconòmic (empreses, institucions i organitzacions empresarials, tecnologies, oportunitats, etc.) dels mòduls amb hores de lliure disposició.
- Prestació d'un servei per a la incubació i creixement de projectes d'emprenedoria.
- Suport financer a projectes d'emprenedoria.
- El professorat i/o el PAS del centre fan algun tipus d'activitat d'emprenedoria.
- Organització de tallers de capacitats emprenedores.
- Resolució de problemes en els mòduls professionals dels cicles formatius.
- Pertinença a la xarxa d'innovació.
- Pertinença a la xarxa d'emprenedoria.
- Assistència de professorat en cursos relacionats amb l'emprenedoria (desenvolupament de competències personals o tècniques de gestió i creació d'empresa) ressenyat al pla de formació de centre.
- Indicació en el pla de formació de centre del percentatge d'assistència de professorat que hi ha en cursos d'actualització científicotècnica.
- Aprenentatge per part de l'alumnat de canvis organitzacionals, millores i/o aplicacions tecnològiques que poden contribuir a l'èxit empresarial mitjançant el mètode de casos, jocs de rol, simulacions, etc.
- Altres:

2. Omple els següents camps sobre el projecte que s'està desenvolupant al centre:

Objectius operatius

Indicadors de resultats

Habilitats transversals que es treballen: comunicativa, digital...

Estudi de viabilitat (La viabilitat fa referència a la capacitat de l'entitat tot considerant els condicionants de l'entorn, per engegar un projecte.)

Estudi de riscos (L'anàlisi de riscos comprèn el conjunt de factors externs i interns que incideixen sobre un projecte.)

Estudi de la sostenibilitat (La sostenibilitat avalua la capacitat de continuïtat en un futur d'un projecte ja iniciat.)

Aspectes pedagògics i metodològics que fomenten la creativitat

Aspectes pedagògics i metodològics que fomenten el treball autònom

Aspectes pedagògics i metodològics que fomenten el treball col·laboratiu (no solament el treball en grup)

El desenvolupament del projecte és dins de l'horari lectiu?

Quins àmbits curriculars es treballen?

Estratègies de difusió: dins i fora del centre

Rellevància dels resultats

Estudi del nivell de transferència

Breu descripció del projecte

B) CENTRE QUE FA ALGUNES ACTIVITATS D'EMPREDORIA

Nom del projecte

Nivell educatiu: FP grau mitjà o superior

Família professional

Cicle formatiu

Centre educatiu/localitat

Responsable/s del projecte

Dades de contacte (correu electrònic)

Dades de contacte (telèfon)

Institucions col·laboradores (administracions, empreses, patronals, etc.)

Dades de contacte de les institucions col·laboradores (correu electrònic i/o telèfon)

Accés al projecte (enllaç)

Breu descripció del projecte

Per citar aquest article:

Galdeano, N., Gutiérrez, D., Argilés, T., Herrera, Ll., Tahull, J. (2018). Implementació de l'emprenedoria a la formació professional. La situació dels centres educatius a la demarcació de Lleida. *Revista Catalana de la Pedagogia*, 14, 177-203.

Publicat a <http://www.publicacions.iec.cat>